

5. Гуревич П. Философия культуры. М.: Аспект Прес, 1995. 288 с.
6. Исаев И. Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы: учеб. пособие. М.; Белгород: [б. и.], 1993. 219 с.
7. Крылова Н. Культурология образования. М.: Народное образование, 2000. 272 с.
8. Маркарян Э. Теория культуры и современная наука: логико-методологический анализ. М.: Мысль, 1983. 284 с.
9. Модель И. Профессиональная культура (общесоциологический аспект: дис. канд. филос. наук. Свердловск, 1983. 184 с.
10. Рубинштейн С. Основы общей психологии. Спб.: Питер, 2000. С. 98–100.
11. Рудницька О. Педагогіка: загальна і мистецька: навч. посібник. Т.: Навчальна книга – Богдан, 2005. 360 с.
12. Рудницька О.. Сприйняття музики і педагогічної культури вчителя. К.: КДПІ, 1992. 96 с.
13. Семиченко В. Психология общения. К.: Магистр-S, 1997. 152 с.
14. Семиченко В. Пути повышения изучения психологии. К.: Магистр S, 1997. 124 с.
15. Чернова Ю. Профессиональная культура и формирование ее составляющих в процессе обучения. Москва – Тольятти: Изд-во ТолПи, 2000. 163 с.

УДК 378

БЕЗПЕРЕРВНА ПРАКТИКА ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ОХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Кисленко Д.П., к. ю. н., доцент,
начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки
Інститут управління державної охорони України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розкрито сутність безперервної практики як важливого компонента вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності до використання інформаційних технологій. На основі аналізу тенденцій розвитку освіти виділені напрями, відповідно до яких конструюються освітні системи, і які слід ураховувати під час побудови системи професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності в сучасних умовах.

Ключові слова: *безперервна практика, безперервна освіта, система професійної підготовки, фахівці з охоронної діяльності, використання інформаційних технологій.*

В статье раскрыта суть непрерывной практики как важного компонента совершенствования системы профессиональной подготовки будущих специалистов по охранный деятельности к использованию информационных технологий. На основе анализа тенденций развития образования выделены направления, по которым конструируются образовательные системы и которые следует учитывать при построении системы профессиональной подготовки будущих специалистов по охранный деятельности в современных условиях.

Ключевые слова: *непрерывная практика, непрерывное образование, система профессиональной подготовки, специалисты по охранный деятельности, использование информационных технологий.*

Kyslenko D.P. CONTINUOUS PRACTICE AS AN IMPORTANT COMPONENT OF IMPROVING THE SYSTEM OF TRAINING FUTURE SPECIALISTS IN SECURITY ACTIVITIES TO USE INFORMATION TECHNOLOGY

The article describes the essence of continuous practice as an important component of improving the system of training future specialists in security activities to use information technology. On the basis of the analysis of educational development trends, the directions according to which educational systems are constructed and which should be taken into account when constructing a system of professional training of future specialists in security activities in modern conditions are identified.

Key words: *continuous practice, continuous education, system of vocational training, specialists in security activities, use of information technologies.*

Постановка проблеми. Знання та навички, отримані під час теоретичних занять, найкраще закріплюються студентами під час проходження практики. Проходження майбутніми фахівцями з охоронної діяльно-

сті практики передбачає будь-яка програма підготовки таких фахівців із вищою освітою, залежно від фаху може змінюватися лише співвідношення між основними видами практики: навчальною та виробничою.

Посилення ролі практичної підготовки є сьогодні одним із основних лейтмотивів у коригуванні освітніх програм у всіх успішних університетах світу. І це не дивно, оскільки саме наявність практичного досвіду роботи в реальних умовах є однією з головних передумов успішного працевлаштування. Роботодавці часто поцінують такий досвід значно вище, ніж оцінки в додатку до диплома або й сам диплом. Присвоєння ж професійних кваліфікацій особам, які не мають практичного досвіду роботи, є абсолютно неприйнятним із погляду всіх зацікавлених сторін.

Зазначене зумовлює потребу в ґрунтовному дослідженні безперервної практики як важливого компонента вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності до використання інформаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки представлені працями таких дослідників, як В. Бадер, О. Баликов, А. Велігура, В. Вербець, В. Грачов, А. Загородня, О. Зима, Т. Клебанова, А. Прокопенко, С. Серьогін, О. Смагіна, М. Степанова, Ю. Шаров, Р. Яценко й інші. Проблему практики в системі професійної підготовки досліджували С. Гончаренко, В. Гороява, Л. Кайдалова, Н. Нікітіна, В. Шелудько й інші.

Постановка завдання. Мета статті – розкрити сутність безперервної практики як важливого компонента вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності до використання інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виробнича практика – це короткий, але складний і напружений відрізок професійно-трудової кар'єри майбутнього фахівця з охоронної діяльності. Саме під час проходження практики відбувається професійне зростання майбутніх фахівців з охоронної діяльності. Досить часто база практики стає першим місцем роботи майбутнього випускника. Тому необхідно приділяти більшу увагу практичній підготовці студентів, налагодженню зв'язків і співпраці з роботодавцями. Організація змістовних виробничих практик неможлива без налагодження плідних зв'язків з роботодавцями, зокрема й шляхом укладання з ними довготермінових угод на проведення практики та договорів про співпрацю.

Концепція («система доказів певного положення, система поглядів на те чи інше явище») [1] професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності до використання інформаційних технологій в умовах вищого навчального закладу харак-

теризується нами як система незаперечних вихідних положень, вимог, яким повинен відповідати цей процес. Аналіз тенденцій розвитку освіти дозволив виділити напрями, відповідно до яких конструюються освітні системи і які слід враховувати під час побудови системи професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності в сучасних умовах.

1. Формування системи безперервної освіти, в якій повний попередній рівень освіти є складником наступного. Цей напрям реалізується шляхом створення інтегральних освітніх установ, що поєднують різномірні елементи системи освіти (дошкільна освіта – загальна середня освіта, загальна середня освіта – професійна освіта різних рівнів тощо), зокрема й додаткової освіти.

2. Застосування інформаційних технологій в освіті, які істотно змінюють традиційне когнітивно орієнтоване навчання.

3. Чітко простежується тенденція переходу від жорстко регламентованої організації освіти до варіативної, яка передбачає високий рівень розвитку навчальної самостійності, здатності до самореалізації й самоосвіти особистості, яка навчається.

4. Змінюється характер взаємодії педагога й особистості, яка навчається, при цьому остання стає рівноправним суб'єктом освітнього процесу.

5. Перехід від наступності всіх рівнів освіти до цілісної безперервної освіти передбачає формування в тих, кого навчають, здатності до прийняття обґрунтованих самостійних рішень у динамічних соціальних, культурних, освітніх і професійних ситуаціях [2].

Зазначені тенденції визначають основні принципи модернізації системи освіти. До цих принципів відносять такі:

1) основним фактором, що визначає проектування освіти, є розвиток особистості, яка навчається;

2) метою освіти є формування компетентностей, компетенцій і соціально значущих якостей, що дозволяє формувати особистість, здатну до самовизначення, самоосвіти, саморегуляції й самоактуалізації;

3) зміст освіти й організація процесу освіти визначаються з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей особистості, її потреб у самореалізації й саморозвитку, зокрема професійному;

4) забезпечується наступність усіх рівнів освіти з орієнтацією на цілісну неперервну освіту. Ядром реалізації цього принципу є особистість, що розвивається в процесі набуття освіти;

5) забезпечення адекватності рівнів освіти й культури суспільства варіативним, особистісно орієнтованим характером змісту освіти й відповідних технологій навчання й виховання.

Провідні тенденції розвитку професійної освіти, відображаючи в собі загальні тенденції розвитку освіти (світові, національні, регіональні), включають і специфічні, характерні для розвитку саме системи професійної освіти. Потреба в розробленні нової або внесенні змін до наявної концепції виникає на підставі констатації проблем, що не можуть бути вирішені в наявних умовах, суперечностей, що існують і не вирішуються наявними шляхами. Саме тому розроблення концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності є можливим на підставі виявлення й констатації проблем, що є в чинній професійній підготовці в умовах вищого навчального закладу. У концепцію професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності до використання інформаційних технологій закладені такі основні положення: професійна підготовка майбутнього фахівця з охоронної діяльності є професійно спрямованим, неперервним, інтегративним та інтенсивним процесом, спрямованим на забезпечення сформованості такої важливої характеристики, як професійна компетентність фахівця з охоронної діяльності. Так, провідною ідеєю концепції є положення про те, що неперервна професійна підготовка фахівця з охоронної діяльності повинна бути орієнтована на специфіку його професійної діяльності, зумовлену необхідністю організовувати й вступати в освітні правовідносини, на виконання функцій нормотворчості щодо складання нормативних документів у галузі освіти (стандартів, освітньо-кваліфікаційних характеристик робітничих професій), оперування правовими знаннями щодо освітньої галузі, здійснення особистого правового захисту в умовах професійної діяльності й захисту інших його учасників.

Сучасна правова підготовка майбутнього фахівця з охоронної діяльності задовольняє потреби особистості в загально-правових знаннях, проте не спрямована на забезпечення професійно орієнтованими знаннями, уміннями використовувати ці знання в умовах професійної діяльності тощо. Принцип професійної спрямованості на сучасному етапі є чи не найголовнішим у професійній освіті. Можна стверджувати, що професійна спрямованість виступає однією із центральних категорій професійної освіти. Огляд праць науковців показав, що дидактичний принцип професійної спря-

мованості вимагає не тільки орієнтації на виховання ставлення до професії, але й визнається найважливішим під час відбору змісту й побудови навчального матеріалу, вибору методів і засобів його реалізації. Саме цей принцип націлює на досягнення єдності професійної підготовки майбутнього фахівця, посилює вплив отриманих знань на професійну діяльність.

Проведений аналіз наукових досліджень [3] засвідчив, що відповідно до принципу професійної спрямованості професійна підготовка майбутніх фахівців з охоронної діяльності повинна мати такі риси:

- будуватися на нерозривному зв'язку освітнього процесу з практикою;
- формувати в майбутніх фахівців з охоронної діяльності науково обґрунтовані уявлення про взаємозв'язок основних аспектів охоронної діяльності з педагогічною діяльністю;
- забезпечувати можливість вивчення навчальних дисциплін у контексті з професійною діяльністю;
- формувати в майбутніх фахівців професійно спрямовані вміння;
- формувати професійну спрямованість особистості.

Суттєвим недоліком освіти майбутніх фахівців з охоронної діяльності є її сконцентрованість на фізичній підготовці й недостатнє розроблення питань інформаційних технологій, що, безумовно, знижує рівень компетентності майбутніх фахівців у вирішенні конкретних професійних завдань, об'єм яких останніми роками значно збільшився. Відповідно до принципу професійної спрямованості необхідно забезпечити майбутніх фахівців з охоронної діяльності знаннями, котрі вони зможуть використовувати саме в практичній професійній діяльності.

Професійна підготовка повинна виступати й забезпечуватися як неперервний процес, безперервність якого виявляється як на рівні змісту (наповненість змісту, починаючи з першого курсу навчання й закінчуючи навчанням у магістратурі), так і на рівні видів діяльності.

На сучасному етапі професійна освіта розглядається як безперервний процес, зумовлений потребами сучасного світу в постійному професійно-особистісному розвитку й удосконаленні спеціалістів, у розширенні їх можливостей в умовах якісної зміни праці як у рамках однієї професії, так і в умовах зміни сфер професійної діяльності, у зв'язку з чим науковцями відзначається така характеристика сучасних фахівців, як їхня мобільність, тобто здатність швидко адаптуватися до нових умов, нового предмета діяльності тощо.

Визначення сутності безперервної освіти трактується як така зміна способу буття людини, коли вона відкривається новому досвіду. Сенс безперервної освіти полягає переважно в тому, щоб уже в умовах загальної й основної професійної освіти сформувати систему знань, умінь і якостей особистості, що дозволяють їй самостійно продовжувати створювати й удосконалювати себе, вільно орієнтуватися в складному колі соціальних і професійних проблем, успішно адаптуватися до мінливих умов і здобувати необхідні знання й вміння.

Структура навчання протягом усього життя має бути розвинена так, щоб будь-хто міг вибирати навчальне середовище, роботу, регіон і країну для вдосконалення своїх компетентностей і їх оптимального застосування. Така тенденція знаходить своє відображення в розробленні концепції безперервної професійної освіти, системи багаторівневої професійної підготовки за допомогою створення освітніх програм, що забезпечують взаємозв'язок і наступність змісту професійної освіти на всіх її щаблях (початкова, середня, вища), спрямованих на безперервний розвиток, соціалізацію та професіоналізацію особистості фахівця.

Так, безперервність професійної освіти й наслідування освітніх програм забезпечується введенням державних освітніх стандартів початкової, середньої та вищої професійної освіти.

Метою неперервної професійної освіти є надання можливості особистості здобути компетентності, фахові знання, сформувані вміння, навички, якості, які необхідні людині в професійній діяльності та в повсякденному житті.

Сучасна концепція підготовки фахівців передбачає участь закладу будь-якого рівня як структурного елемента неперервної професійної освіти. Освітня діяльність на кожному рівні повинна мати випереджувальний характер, який надає можливості для розвитку та відкритості, для швидкого реагування на зміни в суспільстві та в галузі, забезпечує її відмінність і особливість у сучасних умовах.

Застосування випереджувального навчання дає можливість суттєво реформувати систему неперервної професійної підготовки, запровадити ефективні й інноваційні педагогічні технології.

Безперервна система професійної освіти викликає інтерес у плані самореалізації особистості, де можливий варіант науково-методичного, інтелектуального супроводу фахівця шляхом удосконалення організації навчально-виховного процесу у вищій школі. Професійна підготовка та

підвищення її рівня є можливими тільки за умов неперервної вищої освіти й розвитку особистості. Провідними властивостями професіонала в таких умовах стає розвинуте системне мислення; володіння методологічними знаннями, що дозволяють не тільки оперувати наявною інформацією, а й здобувати нову, освоювати різноманітні види діяльності; активна життєва й професійна позиція; потреба в професійно-особистісному розвитку й удосконаленні, готовність до цього.

Систему багаторівневої освіти можна розглядати як провідну ланку в неперервній освіті людини, що вирішує завдання становлення та розвитку як професіонала, так і особистості.

Багаторівнева система розглядається В. Горовою як «система взаємозалежних елементів, що має внутрішню цілісність, виходить із моделі майбутнього фахівця, забезпечує його неперервний загальнокультурний і професійно-особистісний розвиток і є елементом більш широкої освіти» [4].

Так, В. Шелудько, аналізуючи різні джерела з неперервності освіти, наголошує на підході, відповідно до якого концепція неперервної освіти виховує в громадян постійну потребу набувати нові знання, оволодівати методологічною та рефлексивною культурою, формувати такі особистісні якості, які допомагають пересічній людині в процесі навчання самостійно будувати вектор свого розвитку впродовж усього життя [5]. Ми погоджуємося з Б. Гершунським, який стверджує, що «неперервна освіта не може зводитися лише до освіти дорослих» [6]. Це не проста механічна добудова наявної структури новими ланцюжками, покликаними посилити компенсаційні й адаптаційні функції освіти з урахуванням динамічних, соціально-технічних і виробничо-технічних зв'язків, тому науковцями відзначається така характеристика сучасних фахівців, як їхня мобільність, тобто здатність швидко адаптуватися до нових умов, нового предмета діяльності тощо.

Визначення сутності безперервної освіти трактується як така зміна способу буття людини, коли дається шлях новому досвіду. Сенс безперервної освіти полягає переважно в тому, щоб уже в умовах загальної й основної професійної освіти сформувати систему знань, умінь і якостей особистості, що дозволяють їй самостійно продовжувати створювати й удосконалювати себе, вільно орієнтуватися в складному колі соціальних і професійних проблем, успішно адаптуватися до мінливих умов і здобувати необхідні знання й вміння.

Структура навчання протягом усього життя має бути розвинена так, щоб будь-хто міг вибрати навчальне середовище, роботу, регіон і країну для вдосконалення своїх компетентностей і їх оптимального застосування.

У контексті дослідження неперервної професійної підготовки фахівців Л. Кайдалова розглядає як педагогічну систему, що являє собою єдність цілей, змісту, форм, методів і засобів професійного навчання, професійного становлення й формування компетентностей на всіх рівнях неперервної професійної підготовки й розвитку фахівця [2]

Отже, науковцями доведена необхідність принципу безперервної професійної підготовки майбутнього фахівця. Стосовно професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності безперервність є провідним принципом щодо її змісту, адже виховання особистості починається ледь не з народження людини, коли вона змушена дотримуватися норм того суспільства, до якого належить, а завдання із забезпечення виховання дитини покладається на її батьків.

Принцип інтеграції зумовлений необхідністю надання максимальних можливостей майбутнім фахівцям з охоронної діяльності в отриманні інтегрованої професійної освіти, що забезпечить їх вільне переміщення в мінливій галузі суспільного виробництва, успішну соціалізацію та входження в культуру. Інтеграція окремих видів професійної діяльності фахівців призвела до скорочення сфер діяльності та кількості спеціальностей, для яких характерні узагальнені види діяльності; до створення груп спеціальностей.

Освітній потенціал фахівців, підготовлених за інтегрованими спеціальностями, поповнюється більш узагальненою системою знань, що дозволяє скоротити їхній обсяг і знизити навчальне навантаження на майбутніх фахівців з охоронної діяльності за умови одночасного зростання професійної мобільності спеціалістів нового типу. Інтеграційні процеси, що особливо інтенсивно розвиваються у сферах суспільного життя, науки й виробництва, вимагають переорієнтації професійної освіти з вузької спеціалізації й розподілу галузей знань на їх розширення й об'єднання. Здійснення інтеграції дозволяє здійснити таке:

- забезпечити самовизначення й самореалізацію фахівця в різних сферах професійної й суміжної з нею діяльності;
- створити умови для формування цілісної картини світу й сфери праці;
- розвивати системне мислення професіонала, що дозволяє розуміти явища в усіх їх взаємозв'язках;

- забезпечити цілісний розвиток особистості (соціальний, фізичний, духовний, інтелектуальний);

- установити більш тісні зв'язки навчання з практичною діяльністю та з наукою;

- вирішити проблему перевантаження майбутніх фахівців з охоронної діяльності.

Науковці визначають різні способи інтеграції в умовах освітнього процесу [7]:

- міжпредметність – під час вивчення основної дисципліни залучаються знання з різних дисциплін. Так, під час навчання майбутніх фахівців з охоронної діяльності залучаються знання з філософії, культурології, знання з фахових і педагогічних дисциплін тощо;

- координація – під час вивчення курсу викладач орієнтується на інші сфери знань, вибудовуючи свій курс в єдиній логіці професійної діяльності.

Під час професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності необхідне чітке врегулювання послідовності викладу знань у різних дисциплінах циклу;

- комбінування декількох дисциплін в одну, яке може здійснюватися як за допомогою одночасного розгляду різних аспектів одного явища, так і за допомогою розгляду цього явища послідовно (спочатку однією дисципліною, потім іншою). Таке комбінування на сучасному етапі розвитку науки поширене у вигляді бінарних занять, коли курс або заняття ведуть 2–3 викладачі різних дисциплін;

- постановка міжпредметних навчальних і виробничих проблем і пошук їх вирішення за допомогою залучення матеріалу з різних дисциплін. Цей спосіб є особливо актуальним під час підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності до використання інформаційних технологій, оскільки майбутні фахівці з охоронної діяльності повинні забезпечуватися знаннями, що є професійно значущими для їх галузі.

Інтеграція є найважливішою умовою здійснення багаторівневої професійної освіти. Тому ця тенденція притаманна всій системі професійної освіти й припускає створення інтегрованих програм безперервної професійної освіти на основі координації та наслідуваності змісту всіх етапів професійної підготовки. Неперервна професійна підготовка відповідно до концепції є інтенсивним процесом. Принцип інтенсифікації в професійній освіті пов'язаний зі зростаючим ускладненням характеру професійної діяльності та соціального життя, соціально-економічними та виробничими умовами, що стрімко змінюються, інтенсивним розвитком науки й сучасних технологій, що вимагає максимального розвитку

тих, хто навчається, формування їхньої готовності до напруженої інтелектуальної та практичної діяльності. Інтенсифікацію можна розглядати як досягнення максимальної ефективності професійної підготовки на основі системного вдосконалення процесу професійної освіти. Ця тенденція відображає не тільки соціально-економічні потреби суспільства й особистості, а й психолого-педагогічні та медико-фізіологічні передумови її розвитку. В основі її лежать уявлення вітчизняних психологів про умови інтенсивного розвитку особистості, сформульовані в принципах розвивального навчання (Л. Виготський, Л. Занков, Д. Ельконін, В. Давидов). Як визначають дослідники професійної освіти [7], принцип інтенсифікації має такі прояви:

- соціальна насиченість життя майбутніх фахівців з охоронної діяльності;
- інтенсифікація навчальної праці, навчання на досить високому рівні труднощів, у напруженому темпі, що стимулює активну творчу діяльність майбутніх фахівців з охоронної діяльності (це завдання покладається насамперед на викладача, що організує навчальну діяльність);
- підвищення теоретичного рівня навчального матеріалу, включення до нього узагальнених знань про предмети, засоби, зміст, продукти праці;
- подальша уніфікація змісту освіти в умовах інтеграції професій, що забезпечує розширення й мобільність виробничого профілю фахівця;
- упровадження нових технологій освіти, що створюють умови для розвитку системного та продуктивного мислення студентів;
- підготовка студентів до роботи із сучасними комп'ютерними засобами, автоматизованими системами;
- оптимальне поєднання форм і методів навчання, технічних засобів, що підвищують працездатність студентів і інтерес до навчання. Реалізація принципу інтенсифікації в професійній підготовці майбутніх фахівців з охоронної діяльності вимагає пошуку інноваційних технологій для забезпечення засвоєння змісту дисциплін, використання можливостей самостійної роботи, пошуку оптимальних шляхів залучення до профе-

сійної підготовки можливостей практики майбутніх фахівців з охоронної діяльності, системи виховної роботи вищого навчального закладу тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, основними положеннями розробленої концепції професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності є положення про професійну спрямованість, неперервність, інтегративність і інтенсифікацію цього процесу в умовах вищого закладу. Неперервна професійна підготовка майбутніх фахівців з охоронної діяльності може бути представлена у вигляді моделі, що являє собою єдність цілей, змісту, технологій з урахуванням організаційно-педагогічних умов із метою формування професійної компетентності фахівця.

Потребує теоретичного обґрунтування система безперервної професійної підготовки майбутніх фахівців з охоронної діяльності з урахуванням методологічних засад і положень розробленої концепції та впровадження нових інформаційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Толковый словарь современной компьютерной лексики / сост. В. Дрот, Ф. Новиков. П.: БХВ-Петербург, 2004. 604 с.
2. Кайдалова Л. Теоретичні та методичні засади неперервної професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичного профілю: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Х., 2011. 500 с.
3. Комендантов В. Інноваційні напрями інформаційних технологій. Рідна школа. 2006. № 8. С. 29–30.
4. Горовая В. Теоретические основы подготовки специалиста в условиях многоуровневого высшего педагогического образования: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Ставрополь, 1995. 44 с.
5. Шелудько В. Система неперервної освіти як чинник сучасного розвитку суспільства. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Сер. 13. зб. наук. праць. К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. Вип. 6. С. 180–188.
6. Гершунский Б. Философия образования для XXI века. В поисках практико-ориентированных образовательных концепций. М.: Совершенство, 1998. 608 с.
7. Никитина Н., Железнякова О., Петухов М. Основы профессионально-педагогической деятельности: учеб. пособие. М.: Мастерство, 2002. 288 с.